

TÜRKİYE'DE OMBUDSMAN KARARLARINDA AİLE: TEMALAR, SORUNLAR ve ÇÖZÜMLER

Family in Ombudsman Decisions in Türkiye: Themes, Problems and Solutions

Dr. Öğr. Üyesi Cem ANGİN*

Geliş Tarihi: 7.03.2025 | Yayına Kabul Tarihi: 6.10.2025

Öz

Aile, toplumsal yapının temel taşı olarak, kamu politikaları ve idari uygulamalarla doğrudan etkileşim içindedir. Kamu idaresinin kararları, aile bireylerinin hak ve özgürlüklerini çeşitli şekillerde etkileyebilmektedir. Bu noktada Ombudsmana (Kamu Denetçiliği Kurumu) önemli görevler ve sorumluluklar düşmektedir. Çünkü Ombudsman, bireylerin kamu idaresiyle yaşadığı sorunları çözmek ve hukuka uygun, adil bir yönetim anlayışını tesis etmek amacıyla faaliyet gösteren önemli bir denetim mekanizmasıdır.

Bu çalışma aile içerikli Ombudsman kararlarını ele almakta ve incelemektedir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizinden yararlanılmıştır. Bu bağlamda 2017-2024 yılları arasında Ombudsman tarafından aile içerikli 162 tavsiye kararı ele

Abstract

As the cornerstone of the social structure, the family is in direct interaction with public policies and administrative practices. Decisions of public administration can affect the rights and freedoms of family members in various ways. At this point, the Ombudsman (Ombudsman Institution) has important duties and responsibilities. This is because the Ombudsman is an important audit mechanism that operates to solve the problems of individuals with the public administration and to establish a fair and just administration in accordance with the law.

This study discusses and analyzes Ombudsman decisions on family issues. In the study, content analysis, one of the qualitative research methods, was utilized. In this context, 162 family-related recommendation decisions issued by the Ombudsman between 2017

* Ordu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, angin52@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2813-5586.

alınmıştır. Bu kararlarından hareketle ailelere yönelik kamusal politikaların ve yaşanan sorunların daha çok hangi noktalarda belirdiği, idari karar ve uygulamaların aile üzerindeki etkilerinin neler olduğu ortaya koyulmuştur. Ombudsman kararlarının aileye yönelik kamu politikaları açısından nasıl bir çerçeve sunduğu, bu kararların aile üzerindeki etkileri ve etkinliği önemli bir inceleme konusu olması nedeniyle çalışmanın literatüre katkı sunması öngörülmektedir. Çalışmada ilk olarak kısaca Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık) Kurumu ele alınmış, ardından aile merkezli politikaların teorik temelleri ve Türkiye'de aileye yönelik kamusal politikaların yasal ve kurumsal boyutları ortaya koyulmuştur. Son olarak da Ombudsman kararlarında aileye ilişkin temel konular kategorilere ayrılarak analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aile, Aile Politikası, Ombudsman, Ombudsman Kararları, Kamu Politikası.

and 2024 were examined. On the basis of these decisions, the points at which public policies aimed at families and the problems experienced by them most frequently emerged, as well as the effects of administrative decisions and practices on families, were revealed. Since how the Ombudsman's decisions provide a framework for public policies concerning families and the impact and effectiveness of these decisions on families constitute an important subject of investigation, the study is expected to contribute to the literature. First, the Institution of the Ombudsman was briefly addressed; then the theoretical foundations of family-centered policies and the legal and institutional dimensions of public policies concerning families in Türkiye were set out. Finally, the core family-related issues in the Ombudsman's decisions were categorized and analyzed.

Keywords: Family, Family Policy, Ombudsman, Ombudsman Decisions, Public Policy.

Giriş

Devletler, ailelerin refahını sağlamak amacıyla çeşitli kamu politikaları geliştirmekte ve hayata geçirmektedir. Bu politikalar doğum, çocuk bakım hizmetleri, ebeveynlere ilişkin yasal izin düzenlemeleri, ailenin ekonomik gücünü destekleme, aile birlik ve bütünlüğünü sağlama gibi farklı boyutlar içermektedir. Bu politikalar sadece ailenin değil içinde bulunulan toplumun refahı ve dahası devletlerin devamlılığı için esas ve elzem olan politikalardır.

Her devletin ulusal ve uluslararası düzeyde kabul gören aile odaklı politikaları, bunların uygulanma biçimleri ve etkinlikleri farklılık göstermektedir. Sosyal devlet anlayışının etkin olduğu ülkelerde refah politikaları aracılığıyla aileler ekonomik ve sosyal yönden desteklenirken daha piyasa odaklı ülkelerde bireysel sorumluluğa dayalı yaklaşımlar benimsenebilmektedir. Kamu politikalarının şekillendirilmesinde aileyi merkeze alan yaklaşımların benimsenmesi, bir yandan

ailenin, dolayısıyla toplumun ve devletin gelişimine katkı sağlamakta; diğer yandan sosyal dokuyu güçlendirmekte, devletin sosyal devlet ilkesinin gelişmesine, aile odaklı hizmet sunumunun iyileşmesine ve bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunmasına yönelik daha kapsayıcı bir yönetim anlayışının yerleşmesine olanak tanımaktadır. Bu yaklaşım, kamu yönetiminin aile birimini temel bir değer olarak görmesini sağlayarak, toplumsal refahın artırılması ve sürdürülebilir bir devlet yapısının oluşturulması yönünde önemli bir adım teşkil eder.

Aile, toplumsal yaşamın çekirdeğini oluşturan en küçük birimdir. Bireylerin toplumsallaşma sürecinde temel bir rol oynayan ve toplumsal dengenin sağlanmasında kritik bir işlevi olan bir yapıdır. Aile sosyalleşme, değerlerin, geleneklerin ve kültürün aktarılması, toplumsal dayanışma ve bütünleşme, vatandaş yetiştirme gibi birçok önemli fonksiyona sahiptir (Kır, 2011: 385). Kamu yönetimi ise ailenin bu fonksiyonlarını yerine getirebilmesi, refahını artırılabilmesi için politika ve programlar geliştiren bir sistemdir. Diğer bir ifadeyle kamu yönetimi, toplumun temel taşıyıcı yapılarından biri olan ailenin birliğini, bütünlüğünü, refahını ve sürekliliğini sağlamak gibi önemli işlevlere sahiptir.

Aile, toplumun en temel yapı taşı olarak pek çok hukuki, idari ve sosyal düzenlemenin merkezinde yer almaktadır. Kamu otoritelerinin aldığı kararlar aile bireylerini doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. Bu noktada Kamu Denetçiliği Kurumu'na (Ombudsman) oldukça önemli görevler düşmektedir. Çalışma bu öneme istinaden Türkiye'de Ombudsman tarafından verilen kararlar çerçevesinde aileyi ele almakta ve bu bağlamda oluşan temaları, sorunları ve çözümleri ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çalışmanın: Türkiye'de aile odaklı politikaların uygulanmasında yaşanan sorunların neler olduğu, aileye ilişkin başvuruların nasıl ele alındığı, kararların hangi temellere dayandığı, en fazla hangi konularda problemlerle karşılaşıldığı gibi önemli sorulara açıklık getirmesi yönleriyle literatüre katkı sağlaması öngörülmektedir.

1. Ombudsman: Tarihsel Arka Plan, Özellikler, Yapı ve İşleyiş

Ombudsman kavramsal olarak aracı, temsilci gibi anlamlara gelmektedir. Tarihsel olarak ombudsmanın oluşumu idari işleyişteki aksaklıklar dolayısıyla idarenin eylem ve işlemlerinin denetlenmesi ihtiyacından doğmuştur. Farklı dönemlerde idarenin denetimi çeşitli yöntemlerle gerçekleştirilmiştir ve bu yöntemlerden biri de ombudsman denetimidir. Modern ombudsmanlık

kurumunun tarihsel temeli 1809 yılında kurulan İsveç Adalet Bakanı'na (Ombudsmanı'na-Justitiekanslern) dayanmaktadır. 1709'da Rusya'ya yenilgisi sonrası İsveç Kralı XII. Charles Osmanlı İmparatorluğu'na sığınmıştır. Osmanlı Devleti'nde kaldığı süre içerisinde zamanla ülkesinde çeşitli aksaklıklar meydana gelmesi ve yönetim sisteminin bozulmaya başlaması üzerine 1713 yılında idareyi, işleyişi ve yargısal süreçleri izlemek ve denetlemek üzere Adalet Ombudsmanı (Justitiekanslern) unvanında bir görevli atamıştır (Reif, 2020: 5). Yürütme erkine bağlı olan, ona doğrudan raporlar sunan Ombudsman yasaya aykırılık durumu, yöneticilerin veya memurların bir usulsüzlüğünün tespiti gibi hallerde ilgili yetkiliyi harekete geçirme ve işlem başlatma yetkisine sahipti (Lang, 2011: 62).

Kral Charles'ın 1718 yılında ölümünün ardından bu uygulama sürdürülmüş ve anayasal bir kurum haline getirilmiştir. Ombudsman kurumu, İsveç'te oluşturulan parlamenter sistem içerisinde, parlamentoya idari işleyişe ilişkin raporlar sunan bir kamu görevlisi olarak öngörülmüş ve bu haliyle 1809 Anayasasında yer verilerek anayasal bir kurum haline getirilmiştir (Ayeni, Reif, & Thomas, 2001: 2). Bu bağlamda ombudsmanlık kurumunun tarihsel serüveni üç döneme ayrılabilir (Magnet, 2003: 678):

- Birinci dönem (kuruluş dönemi): Ombudsmanın, 1809 yılında İsveç otoriter monarşisi içerisinde yürütme erkine bağlı bir denetim aracı olarak ortaya çıktığı dönemdir.
- İkinci dönem (yürütme erkinden ayrılış dönemi): Ombudsmanın, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren parlamenter sistemin güçlenmesine bağlı olarak yürütme erkinden bağımsızlaştığı ve İsveç Parlamentosu'nun bir denetim organı haline geldiği dönemdir.
- Üçüncü dönem (kamu otoritelerini denetleme mekanizmasına dönüşme dönemi): Ombudsmanın, 20. yüzyılda vatandaşların kamu otoritelerini denetleyebileceği bir mekanizmaya dönüşerek demokratik hesap verebilirliği sağlama aracı halini aldığı dönemdir.

Görüldüğü üzere ombudsman kurumsal olarak tarihsel süreç içerisinde idari işleyiş ve kararlara karşı yargı dışı itiraz mekanizması halini almıştır.

Ombudsmanın, küresel ölçekte ele alındığında dikkat çekici bir tarihe ve gelişime sahip olduğu görülmektedir. Fikrî olarak 18. yüzyıl, anayasal düzeyde ise 19. yüzyılın başlarında ortaya çıkan bu kurum zamanla dünyanın hemen

hemen her köşesine yayılmıştır. Ombudsman başlangıçta idarenin idari işleyişi ve hukuki denetimi için öngörülen bir organ olarak ortaya çıkmış olsa da zamanla insan hakları ve iyi yönetim kurumu olarak da çerçevelenmiş ve bu dönüşüm onun küresel çapta kabul görerek yayılmasını sağlamıştır (Erkkilä, 2020: 3). Yine Ombudsmanın kurumsal açıdan dünyanın farklı ülkelerinde farklı şekil ve yapılarla oluşturulduğu görülmektedir. Örneğin bazı ülkelerde idarenin hukuksal denetimini yapan bir örgütlenme, bazı ülkelerde arabulucu ve uzlaştırıcı, yine bazı ülkelerde insan hakları kurumu şeklinde örgütlenmiştir (Abedin, 2011: 899-901).

İskandinav ülkeleri arasında ilk olarak İsveç'in ardından 1919 yılında Finlandiya 1954'te Danimarka, 1962 yılında Norveç ombudsmanlık kurumunu hayata geçirmiştir (Kumar & Sharma, 2022: 528). Bu ülkelerin dışında Almanya 1954, Yeni Zelanda 1962, İngiltere 1967, ABD 1969, Fransa 1973, İtalya 1974, İspanya 1978 ve Yunanistan 1998 yılında ombudsmanlık sistemini uygulamaya koymuştur (Tortop, 1998: 3). Günümüzde ise kurum Avrupa Birliği düzeyinde supranasyonel yani birden fazla devletin yetki devri yaparak oluşturduğu bir yapıya kavuşmuştur. Avrupa Birliği 1995 yılında üye ülke vatandaşlarının birlik yönetimine ilişkin şikâyetlerini iletmek, şeffaflık ve hesap verilebilirliği artırmak, demokrasi anlayışının gelişmesini sağlamak, insan hakları ihlallerinin önüne geçmek amacıyla Avrupa Ombudsmanlığı oluşturmuştur (Şahin, 2010: 135). Avrupa Parlamentosu tarafından beş yıllık bir süre için seçilen Avrupa Ombudsmanı bir parlamento denetim komitesi ile yarı-yargısal bir kurumun kesişim noktasında hareket ederek, AB kurumlarının faaliyetlerini izlemek ve idari uygulamalarını denetlemek, AB'nin ulusötesi demokrasisinin şekillenmesinde katkı sunmak gibi önemli bir fonksiyonlara sahiptir (Kostadinova, 2015: 1077). Diğer bir ifadeyle Avrupa Ombudsmanı, AB Adalet Divanı hariç olmak üzere AB kurum, organ, ofis veya ajanslarının faaliyetlerine ilişkin kötü yönetim vakalarıyla ilgili olarak, birlik vatandaşlarından ya da birlik üyesi devletlerin birinde bulunan tüzel kişiden gelecek şikâyetleri kabul etme, inceleme, soruşturma, bunlar hakkında rapor oluşturma yetkisine sahiptir (Avrupa Birliği, 2025).

Kurumun bu denli geniş çaplı benimsenmesinde ve yaygınlaşmasında çok çeşitli nedenler bulunmaktadır. Bürokrasinin sürekli büyüyen yetkilerini kontrol etme, neden olduğu çeşitli mağduriyetleri ve vatandaş şikâyetlerini giderme düşüncesi (Jain, 1975: 511), 2. Dünya Savaşı sonrası dönemde çok sayıda yeni ulusun ortaya çıkması ve 1990'ların başında soğuk savaş döneminin sona ermesi (Erkkilä, 2020:

35), dünyada demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi temel ilkelerin genel yaygınlaşmaya başlaması, uluslararası örgütlerin (Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi gibi) ombudsmanlık kurumunu demokratik reformların bir parçası, iyi yönetim, insan haklarının korunması açısından önemli bir araç olarak kabul etmesi bu nedenlerden bazılarıdır (Carl, 2018: 23-24).

Ombudsman kurumu bugün itibarıyla yüzden fazla ülkede farklı düzeylerde (merkezi, federal, bölgesel, beledi veya ulusüstü düzeylerde (Avrupa ombudsmanı)) yasal, yönetsel ve siyasi sistemin bir parçası haline gelmiştir (Blagojević, 2008: 92). Özellikle 1960'lardan itibaren tüm dünyada yaygınlaşmaya başlayan ombudsmanlık kurumu, genellikle yasama organına bağlı ancak ondan özerk bir yapıda faaliyetlerini sürdüren, halktan gelen şikayetler doğrultusunda idareyi denetleyen, bağımsız ve tarafsız bir şekilde incelemeler yapan, kamu yönetiminin performansını artırmayı, şeffaf ve hesap verebilirliğini güçlendirmeyi amaçlayan kamusal bir örgütlenme halini almıştır (Reif, 2020: 4-5).

Dünyada çeşitli ülkelerde kabul gören ombudsman uygulamasının ortak ve farklı yönleri bulunmaktadır (Tortop, 1998: 7-10): Örneğin yürütme organı karşısında bağımsız olma, parlamento tarafından atanma, vatandaş şikayetlerini dikkate alma, eşit ve adil bir değerlendirme yapma ortak yönler iken statü farklılığı, arabulucunun özelliklerinde farklılıklar, arabuluculuk kurumunun görünüşü (tek bir kurum mu birden fazla kurum mu?), yetkilerdeki farklılıklar, yararlanılan araştırma yöntemleri konusundaki farklılıklar, yargı organlarına başvurma olanakları gibi yönlerden de farklılıklar bulunmaktadır.

Günümüzde ombudsmanlık kurumları incelendiğinde, vatandaş şikâyet ve taleplerini çözüme kavuşturma, vatandaşların haklarının korunmasını sağlama ve uyuşmazlıkları çözme, bu doğrultuda inceleme ve araştırma yapma, bilgi ve belgeler talep etme gibi yetki ve görevlerinin ön plana çıktığı görülmektedir (Wakem, 2015: 17; Gadlin, 2007: 37). Ombudsman sahip olduğu bu yetkiler çerçevesinde almış olduğu kararlarla idareye iyi yönetim ilkeleri doğrultusunda ve hukuk sınırları içerisinde hareket etme yükümlülüğünü hatırlatarak, kamu yönetiminde adalet, şeffaflık ve hesap verebilirliği güçlendirmeye çalışmaktadır. Bu açıdan ombudsmanlık müessesesi ulusal ve uluslararası düzeyde etkili bir insan hakları kültürü oluşturulmasında, bu yönde standartlar geliştirilmesinde ve dahası doğru, etkili ve verimli idari davranışların meydana gelmesinde hayati bir role sahiptir (Ambrož, 2005: 146-147).

Türkiye açısından ele alındığında ombudsmanın resmi olarak kuruluşu oldukça yeni olsa da Türk idare tarihi açısından (ombudsman benzeri) kurumsal yapılanmanın oldukça eski bir geri planı bulunmaktadır. Literatürde İsveç Kralı XII. Charles'in Osmanlı Devleti'ne sığınmış olduğu sürede Osmanlı Devlet geleneği içerisinde yer alan çeşitli makam ve kurumların işleyiş ve yapısını gözlemleyerek ombudsman uygulamasını hayata geçirdiği şeklinde hâkim bir görüş bulunmaktadır. Yapılan detaylı bir araştırmada ombudsmanın Osmanlı Devleti'ndeki tarihi kökeninin: "Kurum bakımından Divan-ı Hümayuna, makam bakımından Sadrazama, soruşturma usulü bakımından ise mehayif teftişine dayandığı" belirtilmiştir (Coşkun & Günaydın, 2015: 56). Dolayısıyla Türk idari yapılanması içerisinde ombudsmanlık, geleneksel denetim yapılarından modern kurumsal yapıya evrilerek gelişmiştir.

Türkiye'nin hukuki ve yönetsel yapısı içerisinde ombudsmanlık kurumunun resmi olarak kuruluşu 2010 yılında yapılan referandum sonrası anayasanın 74. maddesine ombudsmanlığın eklenmesi ve daha sonra bu maddeye istinaden 2012 yılında 6328 Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun çıkartılması ile gerçekleşmiştir. Anayasanın 74. maddesinde yer alan "Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı" başlığı altında:

- Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.
- Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu gecikmeksizin, dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.
- Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler.
- Kamu Başdenetçisi TBMM tarafından gizli oyla dört yıl için seçilir. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur.

Görüldüğü üzere Türkiye'de ombudsman, idarenin hukuka uygunluğunu denetleyen özgün bir müessese olarak konumlandırılmıştır. Diğer yandan kurum vatandaşların kamu yönetimiyle olan uyuşmazlıklarında bir tür denetim ve çözüm mekanizması olarak işlev görmektedir. Ayrıca Türkiye'de Ombudsman dünyadaki örneklerle benzer yapı, işleyiş, yetki ve görevlere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

2. Aile Merkezli Politikalar ve Teorik Temelleri

Bu başlık altında temel bazı aile merkezli politikaların teorik çerçevesi ortaya koyulmuş, farklı teorik yaklaşımlar çerçevesinde ailenin nasıl şekillendiği ele alınmıştır. Aile merkezli politikalar ve uygulamalar, devletlerin aileleri desteklemek, ailelerin durumunu iyileştirmek ve toplumun refahını artırmak amacıyla oluşturduğu stratejilerdir (Lawson, Briar Lawson, & Hennon, 2011: 153). Diğer bir ifadeyle aile merkezli kamu politikası, aile üyelerinin refahını doğrudan teşvik eden, aile birimlerinin oluşması ve varlığını sürdürmesi için çeşitli destekler oluşturan ve son olarak hem bir aile birimi içinde hem de geniş aile ağları boyunca aile bağlarını güçlendiren politikalar (Wilson, 2006: 273). Bu politikalar toplumsal eşitsizlikleri azaltmak, dayanışmayı güçlendirmek, bütünlüğü ve sürekliliği sağlamak, sosyal refahı artırmak açısından büyük önem taşımaktadır. Aile merkezli politikalar temel bazı parametreleri dikkate alarak ailelerin belirli bir seviyeye erişmesini sağlamayı amaçlayan politikalar (Gelir desteği, gıda yardımı, aile ekonomisi, aile birlik ve bütünlüğü, barınma, sağlık, çocuk bakımı, çocuk ve ebeveyn eğitimi, gelişimi destekleyen diğer eğitimler, rekreasyon (boş zaman etkinlikleri), aile planlama hizmetleri, okul bağlantılı sağlık ve sosyal hizmetler, bilgi ve yönlendirme hizmetleri temel parametrelerden bazılarıdır (McCroskey & Meezan, 1998: 57).

Aile merkezli politikaların oluşumuna çeşitli teorik yaklaşımlar etkili olmuştur. Bu teoriler, devletin aileye yönelik kamusal politikalarının şekillenme sürecini anlamak açısından önemlidir. Bu yaklaşımlar çeşitli düzeylerde ailenin önemine dikkat çekerek aslında neden aile merkezli politikaların oluşturulması gerektiğine açıklık getirmektedir.

- **Yapısal-İşlevselci Teori:** Bu teori toplumu bir sistem olarak, yani birlikte bir bütün oluşturan birbirine bağlı parçalar kümesi olarak görür ve aileyi bu sistemden izole bir birim değil aksine sosyal sistemin bir parçası ve

ona katkı yapan temel yapısal bir unsur olarak kabul etmektedir (Gopalv, 2022). Diğer bir ifadeyle işlevselci yaklaşım, ailenin toplumun temel yapı taşı olduğunu ve toplumsal istikrarın sağlanmasında merkezi bir rol oynadığını savunur. Ailenin işlevselci kuramcıları arasında iki önemli isim ön plana çıkmaktadır: George Peter Murdock ve Talcott Parsons. Parsons ve Merton gibi teorisyenler ailenin toplumsal devamlılığı ve sosyalleşmeyi sağlamak, ekonomik üretimi gerçekleştirmek, toplumsal norm ve değerleri aktarmak gibi işlevlere sahip olduğunu savunurlar (Thompson, 2023). Bu işlevlerin gerçekleşebilmesi için aileyi merkezli politikalara olan gerekliliği vurgulamaktadırlar.

- **Feminist Teori:** Feminist teori, toplumsal cinsiyet eşitliğini öne çıkaran, ailenin neden bugün var olduğu şekle kavuştuğunu, farklı şekillerde yapılanıp yapılamayacağını sorgulayan, toplumdaki egemen yapıya çeşitli eleştiriler getiren bir yaklaşımdır (Polat Uluocak & Bulut, 2011). Feminist teori, toplumlardaki geleneksel yapıların kadınlar üzerindeki etkilerini (erkeğe göre ikincil konumda olma gibi) eleştirerek ekonomik, politik, toplumsal, kültürel vb. her alanda radikal bir dönüşümü ileri sürmektedir (Çetinel & Ersoy Yılmaz, 2016: 140). Feminist düşünürler aile ilişkilerinde daha fazla eşitliği teşvik edecek ve kadınların günlük hayatın pratikleriyle başa çıkmalarına yardımcı olacak politikalara odaklanmaktadır (Thompson, 2023). Bu noktada feminist teori bir yönüyle cinsiyet eşitsizliklerini gidermeye yönelik aile politikalarının (ebeveyn izni politikaları ve kadınların iş gücüne katılımını destekleyen politikaları) önemi ön plana çıkmaktadır.
- **Sosyal Sermaye Teorisi:** Bu teori, sosyal ilişkilerin insan sermayesinin gelişimine ve birikimine yol açabilecek kaynaklar olduğunu savunur. Bu yaklaşıma göre aile, sosyal sermayenin en önemli kaynaklarından biridir. Çünkü aile çocukluk döneminden itibaren sosyal becerilerin ve ilişkilerin kazanılmasına kaynaklık etmektedir. İstikrarlı bir aile ortamı, eğitim başarısını destekleyebilir ve yüksek değer verilen, ödüllendirilen beceri ve yeterliliklerin gelişimini teşvik edebilir (Leeder & Dominello, 1999: 427). Aile, bireyin ilk sosyal çevresini oluşturarak değerlerin, normların ve davranış kalıplarının oluşması ve aktarılmasını sağlar. Bu nedenle aile merkezli politikalar bireyin sosyal sermayesinin oluşumunda, gelişiminde ve aktarımında temel bir rol oynar.

- **Refah Devleti Teorisi:** Aile politikaları refah devletinin merkezi bir bileşeni olarak kabul görmektedir. Refah devleti teorisi, ailenin ekonomik ve sosyal refahını artırmak amacıyla devletin ailelere yönelik sosyal politikalar geliştirmesini savunur (Neyer, 2021: 36).

Görüldüğü üzere ailenin ve toplumsal düzenin gelişimine katkı sunan, aileye yönelik kamu politikalarının şekillenmesine etki eden çeşitli teorik yaklaşımlar bulunmaktadır. Örneğin feminist teori aile içinde eşitliği teşvik ederek aile politikalarının adil ve eşitlikçi olmasını sağlayacak bir temel oluştururken; sosyal sermaye teorisi, ailelerin sosyal ilişkileri geliştirici yapısına dikkat çekmekte; refah devleti teorisi ise ailelere yönelik sosyal yardımlar ve desteklerle ekonomik refahı artırmayı amaçlayan politikaları gündeme getirmektedir. Dolayısıyla her bir teorik yaklaşım farklı perspektifler ortaya koyarak kamu politikalarının şekillendirilmesine katkıda bulunmaktadır. Ombudsmanlık kurumu ise almış olduğu kararlar ile bu politikaların etkinliğini denetleyerek aile odaklı hakların gelişimine ve korunmasına aracılık etmektedir. Diğer bir ifadeye ombudsmanlık kurumu toplumsal cinsiyet eşitliğinin ihlal edilip-edilmediğini, aile birlik bütünlüğünün sağlanıp-sağlanmadığını ya da sosyal yardımlara erişimde sorunlar yaşanıp-yaşanmadığını inceleyerek aile politikalarının etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamakta, hak ihlallerini tespit ederek ve çözüm önerileri geliştirmektedir.

3. Amaç, Yöntem ve Bulgular

3.1. Amaç

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye'de Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık) tarafından verilen kararlar çerçevesinde, aile ile ilgili başvuruların hangi temalar etrafında şekillendiğini analiz etmek ve aile ile ilgili meselelerin nasıl ele alındığını açıklığa kavuşturmaktır. Çalışma, aile bireylerinin hangi açılardan haklarının ihlal edildiği düşüncesiyle ombudsmana başvuru yapıldığını, kararların hangi hukuki ve sosyal temellere dayandırıldığını ve aile kavramının kamu denetimi açısından nasıl ele alındığını ortaya koymayı hedeflemektedir.

3.2. Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. İçerik analizi; nesnel, ölçülebilir, doğrulanabilir bilgilere ulaşmak amacıyla doküman, metin ve evrak gibi pek çok farklı materyali belli kurallar dahilinde (örnekleme, kodlama, kategori vs.) analiz etmeyi amaçlayan bir yöntemdir (Metin & Ünal, 2022, s. 273).

Bu doğrultuda çalışmada Ombudsman kurumunun 2017-2024 yılları arasında aileye ilişkin vermiş olduğu tavsiye kararlar içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Veriler, kurumun resmî web sitesinde yayınlanan karar metinlerinden elde edilmiş olup, kararlar belirli başlıklar altında sınıflandırılmıştır. Kararlar: Aile birliği ve bütünlüğü, çalışma hayatında aile, aile yardımı, engelli aile bireyleri, çocuk ve ebeveyn ilişkileri şeklindeki başlıklar altında sınıflandırılmıştır.

Bu bağlamda toplamda 162 karar ele alınarak incelenmiştir. Kararların seçiminde, amacı doğrudan ya da dolaylı biçimde aile kurumu ile ilişkili olanlar dikkate alınmıştır. Bu kararlarda hangi kurumlar nezdinde en fazla başvuru yapıldığı, aileye ilişkin hangi konu başlıklarının yoğun olduğu, tavsiye kararlarının içeriğinin nasıl şekillendiği gibi önemli hususlara açıklık getirilmiştir.

Çalışmada verilerin analizi sürecinde şu adımlar izlenmiştir.

Karar metinlerinin incelenmesi: Analiz sürecine her bir karar metninde aileyle ilgili hususların tespit edilmesiyle başlamıştır.

Tematik kategorilerin ve kodların oluşturulması: Analiz sürecinin ikinci aşamasında temalar ve kodlar belirlenmiştir. Toplanan veriler, tematik analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Tematik analiz, verilerdeki tekrar eden anlam örüntülerini (temaları) tanımlamak, sınıflamak ve yorumlamak amacıyla kullanılan bir analiz yaklaşımıdır (Braun & Clarke, 2019: 875). Bu doğrultuda kodlar içerik benzerliklerine göre kategorilere ayrılmış, ardından bu kategoriler bir araya getirilerek üst temalar oluşturulmuştur. Üst temalar aşağıdaki başlıklardan oluşmaktadır.

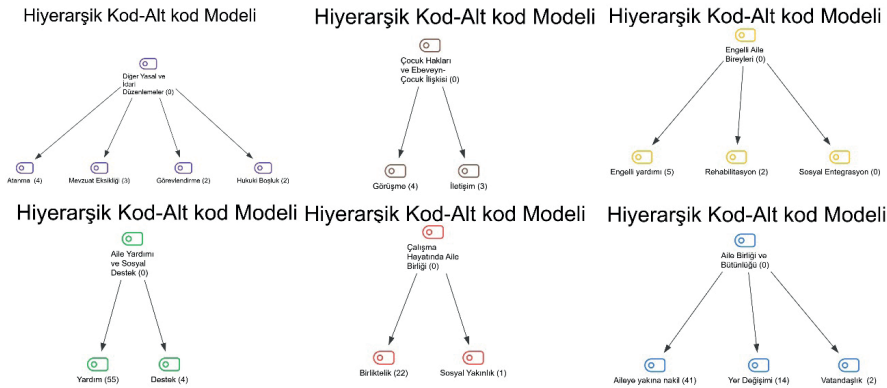
- Temalar: Aile Birliği ve Bütünlüğüne Yönelik Talepler
- Kodlar: Yer değişimi, Aile yakınına nakil

- Temalar: Çalışma Hayatında Aile Birliği Talepleri
- Kodlar: Birlikte, sosyal yakınlık, geçici görevlendirme, esnek çalışma
- Temalar: Aile Yardımı ve Sosyal Destek Talepleri
- Kodlar: Yardım, destek
- Temalar: Engelli Aile Bireylerine Yönelik Talepler
- Kodlar: Erişebilirlik, engelli yardımı, sağlık yardımı, rehabilitasyon
- Temalar: Çocuk Hakları ve Ebeveyn-Çocuk İlişisine Yönelik Talepler
- Kodlar: Düzenli görüş saati, velayet, iletişim, görüşme
- Temalar: Diğer Yasal ve İdari Düzenleme Talepleri
- Kodlar: Mevzuat eksikliği, hukuki boşluk

Veri analizi: Verilerin sistematik biçimde organize edilmesi, kodlanması ve görselleştirilmesi süreçlerinde MaxQDA 2024 nitel veri analiz yazılımı kullanılmıştır. MaxQDA 2024 yazılımı ile:

- Kodlar, hiyerarşik kod tabloları altında sınıflandırılarak temalar arası ilişkiler görselleştirilmiştir.
- Kodlar arasındaki ilişkiler, kod matrisi üzerinden analiz edilerek, hangi sorun alanlarında hangi temaların yoğunlaştığı belirlenmiştir.
- En sık tekrar eden kavram ve kategoriler ise kod bulutu (code cloud) aracıyla görsel olarak sunulmuştur.

Şekil 1. Temalar ve Kodlar

Hukuki Boşluk
Görüşme
İletişim Destek
Engelli yardımı
Yer Değişimi
Atanma
Yardım
Mevzuat Eksikliği
Birliktelik
Aileye yakına nakil

Şekil 2. Kod Bulutu

Güvenilirlik-Tutarlılık: Kodlama sürecinin güvenilirliğini sağlamak amacıyla kodlayıcılar (doktora derecesine sahip bağımsız iki kodlayıcı) arası görüş birliği esas alınmış, farklı araştırmacıların katılımıyla kodlar ve temalar üzerinde karşılaştırmalar yapılmış, uzlaşya dayalı tematik yapı oluşturulmuştur. Kodlayıcılar arası uzlaşma oranı %93,75 çıkmıştır. Bulguların yorumlanma sürecinde ise Creswell'in (2013) önerdiği çoklu yorumlayıcı bakış açısı benimsenmiş, temalar detaylandırılmış ve ilgili karar örnekleriyle desteklenmiştir.

3.3. Bulgu ve Sonuçlar

Çalışmada vatandaşların Ombudsman kurumuna başvuru yolunu etkin bir şekilde kullandıkları ve ayrıca Ombudsman kararlarında aile konusunun çok çeşitli başlıklar altında ele alındığı görülmüştür.

Çalışmada Ombudsmanın aileye yönelik talepleri hak temelli bir yaklaşımla ele aldığı tespit edilmiştir. Diğer yandan Ombudsman başvurularının ve bu başvurulara yönelik kararların büyük oranda sosyal yardım, sosyal destek, aile birliği (özellikle cezaevlerinde olanların ailelerine yakın bir yere nakli), çalışma yaşamı (aile bireylerinin olduğu yere tayin, geçici görevlendirme, yer değişikliği gibi) konularda yoğunlaştığı görülmüştür.

Yine çalışmada aileye yönelik yapılan başvuruların büyük oranda aynı temalar ekseninde olduğu anlaşılmıştır. Bu durum verilen tavsiye kararlarının hayata geçirilmesinde kurumların yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu bağlamda, Ombudsman kararlarının aileye yönelik politikaların daha etkin hale gelmesine katkıda bulunduğunu ancak aileyi ilgilendiren hukuki ve idari sorunların yapısal düzeyde çözülmesinde bu katkının sınırlı kaldığını ifade etmek mümkündür. Son olarak Ombudsman'ın birçok kararda, idarenin aile bütünlüğünü koruma yükümlülüğüne vurgu yaptığı tespit edilmiştir.

4. Türkiye'de Aileye İlişkin Hukuki Düzenlemeler

Türkiye'de gerek yasal ve anayasal düzeyde aileye yönelik birçok kamusal düzenleme, hak ve güvence bulunmaktadır. En üst hukuki norm olarak anayasada (20 ve 41. madde) aileye ilişkin önemli düzenlemeler bulunmaktadır.

- Madde 20: Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir.
- Madde 41: Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar. Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.

Görüldüğü üzere anayasa aile ve özel hayatın korunmasını temel bir hak olarak tanımıştır. Aileye oldukça önemli bir rol atfederek onu, Türk toplumunun temeli olarak kabul etmiştir. Ailenin toplumsal rolünü güçlendirmek ve eşler arasındaki eşitliği sağlamak gibi temel bir kamusal amaç öngörülmüştür. Ailelerin ekonomik, sosyal ve psikolojik refahını artırmak için proaktif politikalar geliştirilmesi devletin temel sorumluluğu altına alınmıştır. Özetle anayasa aileye yönelik politikaların hak temelli, devlet destekli, çocuk odaklı ve eşitlikçi anlayış içerisinde olması gerektiğini belirtmiştir.

Aile politikası, aile yaşamına etki etmeyi amaçlayan, devlet tarafından geliştirilmiş prensipler ve planlı süreçler olup, doğum hızı, aile büyüklüğü, çalışan ebeveynler, engelli aile bireyleri, çocuklar ve yaşlılar için çeşitli hakları, hizmetleri ve

programları kapsamaktadır (İçağasıoğlu Çoban & Özbesler, 2009: 33). Türkiye’de bu haklar, hizmetler ve programlar çeşitli yasalar ve kurumlar eliyle sağlanmakta ve sunulmaktadır. Bunlardan bazıları şu şekildedir.

- 4271 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun içerisinde yer alan Aile Hukuku evlilik müessesesi, boşanma, velayet, mal rejimi ve çocuk hakları gibi temel hususları detaylıca düzenlemektedir.
- 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun aile içi şiddetin önlenmesi, şiddete uğrayan kişinin korunması, barınma, psikolojik danışmanlık gibi destek mekanizmalarını düzenlemektedir.
- 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, ailelere gelir durumlarına göre maddi ve sosyal yardım konusunda düzenlemeleri içermektedir.
- 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu korunmaya, bakıma veya yardıma ihtiyacı olan ailelere ve çocuklara götürülecek olan sosyal hizmetlere yönelik düzenlemeleri içermektedir.
- 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, mahkumların aileleriyle ilişkilerini düzenleyen (nakil, birleşme, görüşme gibi) hükümler içermektedir.
- 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ve 4857 sayılı İş Kanunu aileyi doğrudan ilgilendiren birçok hak ve düzenlemeyi içermektedir. Bu düzenlemeler, doğum izinleri, aile yardımları, eş durumu nedeniyle yer değişikliği, çocuk yardımları ve çalışma saatleri gibi konuları kapsamaktadır.
- 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, çocukların aile içinde korunması, bakımı ve desteklenmesi gibi konuları düzenlemektedir.
- 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu aile içi şiddet, çocuk istismarı, aile yükümlülüklerini ihlal gibi suçlarla ilgili düzenlemeler içerir.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, aileyi koruma, güçlendirme, kadın ve çocuklar için politikalar geliştirme, ailelere yönelik sosyal destek ve yardımlar, koruma programları gibi konularda düzenlemeler içermektedir.
- 5393 sayılı Belediye ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, her iki kanun da aile, kadın, çocuk, yaşlı ve engelli bireylere yönelik sosyal

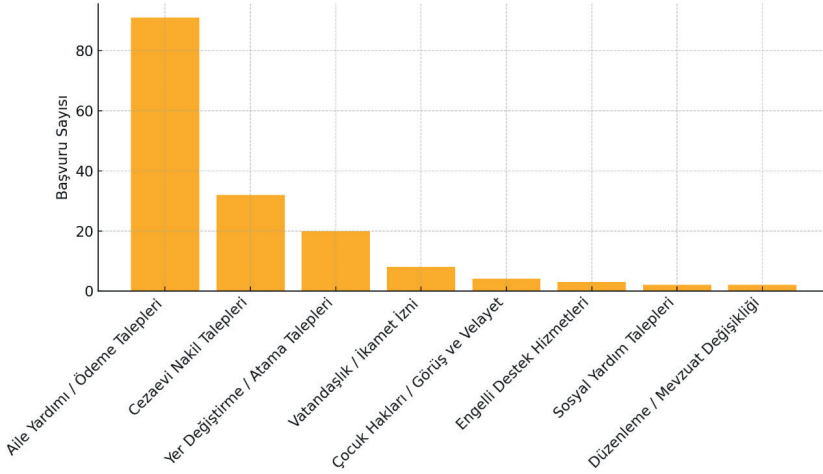
hizmetler, destekler ve yardımlar konusunda belediyelere önemli yetkiler vermektedir.

Görüldüğü üzere Türkiye'de aileye ilişkin yasal düzenlemeler, farklı kanunlar ve kurumlar aracılığıyla geniş bir yelpazede sunulmaktadır. Bu düzenlemeler aracılığıyla ailenin korunması, refahının artırılması, aile bireylerinin haklarının güvence altına alınması, aile birliğinin sağlanması gibi temel amaçlar yerine getirilmeye çalışılmaktadır.

5. Ombudsman Kararlarında Aileye İlişkin Temel Başlıklar

Bu başlık altında ombudsman kararlarında ailenin nasıl ele alındığı analiz edilmiştir. Ele alınan 162 tavsiye kararından 54 tanesi Adalet Bakanlığı ve ona bağlı birimlere, 27 Adet Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na, 27 tanesi Sağlık Bakanlığı ve ona bağlı birimlere, 11 tanesi Millî Eğitim Bakanlığı, 8 tanesi Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı'na, 6 tanesi il valiliklerine, 5 tanesi belediyelere, 4 tanesi Tarım ve Orman Bakanlığı'na, 3 tanesi İçişleri Bakanlığı'na, 3 tanesi üniversite rektörlüklerine, geri kalan 14 başvuru ise diğer çeşitli kurumlara (Ulaştırma Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Devlet Demiryolları İşletmesi Genel Müdürlüğü, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü gibi) gerçekleşmiştir.

Yine yapılan başvurulardan: 89 başvuru aile yardımı ödeneğinin ödenmesi, 32 başvuru hükümlü bulunduğu ceza infaz kurumundan, ailesinin ikamet ettiği ile nakil, 20 başvuru kamu görevlilerinin aile birliği mazeretine bağlı yer değiştirmesi, 8 başvuru vatandaşlık ve ikamet izni, 6 başvuru hukuki düzenlemelerdeki eksiklikler ve mevcut yasalar sebebiyle velayeti kendisinde olmayan ebeveynin çocuklarıyla görüş, iletişim kurulması, 5 başvuru engelli aile bireyi için evde bakım ücreti ödenmesi, 2 başvuru sosyal yardım taleplerinin reddedilmesi hakkındadır. Yapılan başvurulara aşağıdaki şekilde de yer verilmiştir.

Şekil 3. Ombudsman Başvuruları

Ombudsman kurumuna yapılan başvurular tematik olarak çeşitli başlıklar altında sınıflandırıldığında, aileye yönelik başvuru ve taleplerin en çok belirli başlıklar altında yoğunlaştığı görülmektedir.

Aile Birliği ve Bütünlüğüne Yönelik Talepler: Özellikle ceza infaz kurumlarında yer alan mahkûmlar çeşitli gerekçeler doğrultusunda taleplerini Ombudsmana iletmiştir. Genel olarak bakıldığında bu talepler: Mahkûmların ailelerinin bulunduğu ile nakil talepleri ve farklı ceza infaz kurumlarında bulunan aile fertlerinin aynı ceza infaz kurumunda birleşme talepleri şeklindedir. Bu kapsamda Adalet Bakanlığına birçok başvuru gerçekleştirilmiştir.

Başvurulara yönelik kararlar detaylıca incelendiğinde aileye yakınlık (çocuklar, eş, ebeveynler), sağlık sorunları nedeniyle aile desteğine ihtiyaç, çocukların bakım ve gözetimi gibi aile için son derece önemli gerekçelerin ön plâna çıktığı görülmektedir. Ombudsman bu talep ve gerekçeleri anayasal ve yasal düzenlemelerin aileye yönelik sağlamış olduğu hakları da göz önünde bulundurarak ilgili kurumlara tavsiye niteliğinde görüşler iletmiştir.

Bu duruma ilişkin bazı örnek kararlar şu şekildedir:

- 2018/242 numaralı başvuru: Başvuranın; ailesine yakın ve durumuna uygun bir cezaevine nakil talebi hakkındadır.

- 2020/4537 numaralı başvuru: Aile bütünlüğünün sağlanması amacıyla nakil talebi hakkındadır.
- 2024/13725 numaralı başvuru: Farklı ceza infaz kurumlarında bulunan aile fertlerinin aynı ceza infaz kurumunda birleşme talepleri hakkındadır.

Çalışma Hayatında Aile Birliği Talepleri: Bu kapsamda yapılan başvurular daha çok iş hayatı ve çalışma şekli nedeniyle aile birliğini sağlayamayan aile fertlerinin çeşitli düzeydeki taleplerini içermektedir. Ele alınan kararlarda özellikle iş veya görev yeri değişikliğinden dolayı aile birliği bozulan bireylerin ombudsmana çok sayıda başvuru yapmış olduğu görülmektedir. Yapılan başvurular ve talepler incelendiğinde sağlık mazeretleri, anne-baba, eş veya çocuklara yakınlık gibi hususlar yapılan başvuruların temel gerekçeleri arasında yer almaktadır.

Bu duruma ilişkin bazı örnek kararlar şu şekildedir:

- 2020/76258 numaralı başvuru: Aile birliği mazereti nedeniyle eşin olduğu yere atanma talebi hakkındadır.
- 2019/12607 numaralı başvuru: Aile birliği mazeretine dayalı tayin talebi hakkındadır.
- 2024/11261 numaralı başvuru: Aile birliğinin sağlanması talebi hakkındadır.

Aile Yardımı ve Sosyal Destek Talepleri: Bu kapsamda yapılan başvurular aile yardımı, evde bakım aylığı, sosyal yardım, çocuk yardımı gibi aile için son derece önemli bir unsur olan maddi destek taleplerini kapsamaktadır. Yapılan başvurular incelendiğinde geriye dönük ödeme talepleri, engelli bireyler için destek talepleri, sosyal yardım reddine yapılan itirazlar başvuruların temel gerekçelerini oluşturmaktadır. Ombudsman yapılan başvuruları maddi desteklerin ailelerin ekonomik güvenliğini sağlama, ebeveyn ve çocukların refahını koruma ve dezavantajlı gruplara destek sunma gibi hususları göz önünde bulundurarak ilgili kurumlara tavsiye niteliğinde görüşler iletmıştır.

Bu duruma ilişkin bazı örnek kararlar şu şekildedir:

- 2021/22076 numaralı başvuru: Geriye dönük aile yardımı ödeneği talebi hakkındadır.
- 2020/63743 numaralı başvuru: Çocuğun, evde bakım hizmeti ücretinden faydalandırılması yönündeki talebi hakkındadır.

- 2019/21066 numaralı başvuru: Engelli çocuk aile yardımı hakkında başvuru talebi hakkındadır.

Engelli Aile Bireylerine Yönelik Talepler: Bu kapsamda yapılan başvurular engelli aile bireylerinin koşullarının daha iyi bir hal alması ve onlara daha fazla destek sağlanmasına yöneliktir. Engel sahipleri ya da onların aile bireyleri daha çok evde bakım hizmeti, evde bakım aylığı, ailesine daha yakın bir kuruma nakil gibi taleplerde bulunmuş ve mevcut hakların genişletilmesine yönünde isteklerini kuruma iletmıştır.

Bu duruma ilişkin bazı örnek kararlar şu şekildedir:

- 2020/63743 numaralı başvuru: Çocuğunun, evde bakım hizmeti ücretinden faydalandırılması yönündeki talebi hakkındadır.
- 2023/19214 numaralı başvuru: Bakımını üstlenmek istediği engelli kardeşinin barındırıldığı ve ailesine yakın olan bir kuruma nakil talebine yöneliktir.
- 2021/22076 numaralı başvuru: Geriye dönük aile yardımı ödeneği talebi hakkındadır.
- 2019/21066 numaralı başvuru: Engelli çocuk aile yardımı talebi hakkındadır.

Çocuk Hakları ve Ebeveyn-Çocuk İlişkisine Yönelik Talepler: Bu kapsamda yapılan başvurular cezaevindeki ebeveynlerin çocuklarıyla görüşme talepleri, velayet sonrası ilişki sorunları ve çocukların ebeveynleriyle bağını koruma ihtiyacı doğrultusunda yapılan başvuruları içermektedir. Genel olarak bakıldığında cezaevlerinde çocuklarla görüşme koşullarının iyileştirilmesi, daha uygun koşullar sağlanması, mahkûmiyet alan ebeveynin çocuğu ile ilişkisini geliştirmesine yönelik daha kapsayıcı düzenlemelerin hayata geçirilmesi başvurularda yer alan temel taleplerdir. Bu noktada en fazla Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na başvuru gerçekleştirilmiştir.

Bu duruma ilişkin bazı örnek kararlar şu şekildedir:

- 2022/995 numaralı başvuru: Ziyaret hakkına getirilen kısıtlamaların kaldırılması, cezaevi ziyaret alanında, kendisini ziyarete gelen çocuğu ile sağlıklı bir bağ kurulabilmesine olanak tanıyacak koşullar sağlanması talebine ilişkindir.

- 2017/132 numaralı başvuru: Velayeti kendisinde olmayan çocuklarıyla görüşmelerin düzenli olarak sağlanması talebine ilişkindir.
- 2024/2847 numaralı başvuru: Ebeveyni ceza infaz kurumunda bulunan ancak kendisi kurum dışında olan çocukların, ebeveynleriyle her hafta açık görüş yapabilmesi talebine ilişkindir.

Diğer Yasal ve İdari Düzenleme Talepleri: Bu kapsamda yapılan başvurular çeşitli mevzuat değişiklikleri, idari tedbirler ve yeni düzenlemelerle aile haklarının korunmasını ve mevcut hakların genişletilmesini içeren taleplerdir. Çocukların ebeveynleriyle bağıını güçlendiren, engelli aile bireylerinin haklarını ön plana çıkaran, aile birliğine ilişkin hakları genişleten, göçmen aile üyelerine yönelik düzenleme yapılması içeren yasal düzenlemeler burada dikkat çekmektedir. Bu başvurular, Türkiye’de aileye yönelik kamu politikalarının uygulanmasında karşılaşılan sorunları, eksiklikleri ve ayrıca bireylerin beklentilerini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda yapılan başvurulara genel olarak: Sosyal yardım, ceza infaz sistemi içerisindeki talepler ve çalışma hayatı üzerine yoğunlaştığı görülmektedir.

Bu duruma ilişkin bazı örnek kararlar şu şekildedir:

- 2024/688 numaralı başvuru: Engelli bireylerin evlat edinme işlemleri hakkındadır. Mevcut mevzuatın engelli bireylerin evlat edinmesini imkânsızlaştırdığı vurgulanarak engelli bireylerin de evlat edinebilmesini sağlayan yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi talebinde bulunulmuştur.
- 2023/7479 numaralı başvuru: Hükümlü olan kişi iletişim vasıtaları ile çocuklarıyla daha fazla görüşebilmesi ve kişisel ilişki kurulmasına yönelik iş ve işlemler ile ilgili, yönetmelikte düzenleme yapılmasını talep etmektedir.
- 2019/962 numaralı başvuru: Başvuran, çocuk icrasının kaldırılmasını, ortak velayet hakkının tanınmasını ve çocuğu ile düzenli ve sürekli kişisel ilişki tesisinin sağlanması için gerekli yasal ve idari düzenlemelerin yapılmasını talep etmektedir.

Ombudsmana yapılan başvuruların ceza infaz, sosyal destek, çalışma hayatı, çocuk hakları gibi alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum bu alanlarda iyileştirmelere ve mevzuat güncellemelerine olan ihtiyacı da ortaya koymaktadır. Bu kapsamda ombudsman kararları aile odaklı politikaları bir yandan güçlendirirken bir yandan da mevcut eksikliklere dikkat çekmektedir. Bu noktada kurumun aldığı

kararlar ilgili bakanlıkların (Adalet, Aile ve Sosyal Hizmetler, Sağlık, Milli Eğitim) iş birliği içerisinde mevcut sorunlara çözüm üretmesinde kilit rol oynamaktadır.

Sonuç

Bu çalışmada ombudsman kararları eşliğinde aileye yönelik kamusal politikalar ele alınmıştır. Bu bağlamda kurumun vermiş olduğu kararlar incelenmiş, hangi konularda en fazla başvuru olduğu, kurum kararlarının hangi konular etrafında yoğunlaştığı, hangi hukuki ve idari ilkeler doğrultusunda şekillendiği, Ombudsman kararlarının aile politikalarının şekillenmesindeki yeri önemi gibi hususlar açıklığa kavuşturulmuştur. Bu kapsamda çalışmadan elde edilen bazı sonuçlar şu şekildedir:

İlk olarak ombudsmanlık kurumuna yapılan başvurular, Türkiye’de aileye yönelik kamu politikalarının uygulanmasında aile birliği, ekonomik destek ve çocuk hakları gibi temel alanlarda eksiklikler olduğunu ortaya koymaktadır.

İkinci olarak Adalet Bakanlığının en fazla başvuru yapılan kurumlar arasında ilk sırada yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Başvurularda ceza infaz kurumlarında aile bütünlüğüne yönelik taleplerin (yani aileye yakın cezaevine nakil olma, eşlerin aynı veya yakın cezaevinde bulunma, çocukların bulunduğu bölgeye, sağlık nedeniyle aile desteğinin bulunduğu yere, farklı cezaevlerinde olan aile bireylerinin aynı ceza infaz kurumuna nakil talepleri) ön plana çıktığı görülmüştür. Yoğun başvuru sayısı, ceza infaz sisteminde aile odaklı bir dönüşüm ihtiyacını ortaya koymaktadır. İkinci sırada en fazla başvurunun Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına yapıldığı görülmektedir. Yapılan başvurular sosyal destek ve engelli hakları konusunda daha geniş bir düzenleme ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Üçüncü olarak Ombudsman, aileye yönelik bu talepleri anayasal ve yasal haklar çerçevesinde değerlendirerek ilgili kurumlara yol gösterici tavsiyelerde bulunmuştur. Fakat başvuruların çeşitliliği ve tekrar eden niteliği verilen kararların kurumlar nezdinde etkinliğinin düşük olduğu ve uygulamaya yeterince yansımadığını göstermektedir.

Dördüncü olarak ombudsman başvurularına yönelik alınan kararların aile odaklı bir yaklaşımla ele alındığı ve taleplerin karşılandığı görülmüştür

Son olarak ombudsman kararlarının başvuru sayıları, sıklığı, iletilen talepler ve verilen kararlar göz önüne alındığında hem mevcut sorunların tespiti hem de çözüm yollarının geliştirilmesi açısından önemli bir rehber niteliği taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu açıdan Ombudsman kararlarının kamu yönetiminin aile odaklı politikalar üretme kapasitesini artırma, hukuki çerçevenin güçlendirilmesine de katkı sağlama potansiyeli bulunmaktadır.

Aileye yönelik kamusal politikaların etkin bir şekilde uygulanması, toplumsal refahın artırılmasına ve sürdürülebilir sosyal yapının oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Bu noktada ombudsman kararları oldukça önemli bir yere sahiptir. Çünkü Ombudsman kararları aileye yönelik haklarının korunması açısından önemli bir denetim mekanizması işlevi görmektedir ve aile politikalarının şekillenmesinde bir referans kaynağı katkı sağlamaktadır. Fakat tüm bunların gerçekleşebilmesinin ombudsman kararlarının kurumlar nezdinde uygulanmasına, belirtilen eksiklik ve aksaklıkların giderilmesine bağlı olduğu unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Abedin, Najmul (2011). "Conceptual and Functional Diversity of the Ombudsman Institution: A Classification", **Administration & Society**, 43(8), pp. 896-929. doi: <https://doi.org/10.1177/0095399711417700>
- Ambrož, Milan (2005). "The Mediating Role of the Ombudsman in the Protection of Human Rights", **International Journal of Social Welfare**, 14(2), pp. 145-153. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1369-6866.2005.00351.xo>
- Avrupa Birliği. (2025). Avrupa Ombudsmanı. www.ab.gov.tr: https://www.ab.gov.tr/avrupa-ombudsmani_45639.html, (Erişim Tarihi: 20.01.2025)
- Ayeni, Victor, Reif, Linda and Thomas, Hayden (2001). **Strengthening Ombudsman and Human Rights Institutions in Commonwealth Small and Island States: The Caribbean Experience**, Commonwealth Secretariat Publish. London.
- Berger, Lawrence and A. Font, Sarah (2015). "The Role of the Family and Family-Centered Programs and Policies", **Future Child**, 25(1), pp. 155-176.
- Blagojević, Anita (2008). "The First Ombudsman In The World The Swedish Justitieombudsman", **Pravni Vjesnik**, 24(2), pp. 77-93.
- Braun, V. ve Clarke, V. (2019). "Psikolojide Tematik Analizin Kullanımı", S. N. Şad, N. Özer ve A. Atli (Çev.) **Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi**, 7(2), 873-898.
- Carl, Sabine (2018). **The History and Evolution of the Ombudsman Model**. Editor: Marc Hertogh and Richard Kirkham (Research Handbook on the Ombudsman), Edward Elgar Publishing, Sheffield.
- Çetinel, Emine ve Ersoy Yılmaz, Sevdije (2016). "Feminist Teori: Yönetim ve Organizasyon Alanına Eleştirel Bir Yaklaşım". **Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 6(2), ss. 119- 148.
- Coşkun, Burak ve Günaydın, Hamza (2015). "Ombudsmanlığın Kökeni Meselesi Bağlamında Türk-İslâm Devlet Geleneğinde Şikâyet Hakkının Kurumsal Tekâmülü", **Ombudsman Akademik**, (3), ss. 9-60.
- Creswell, J. W. (2013). **Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma**. (M. Bütün, & S. B. Demir, Ed.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Erkkilä, Tero (2020). **Ombudsman as a Global Institution: Transnational**

Governance and Accountability. Cham: Palgrave Macmillan, London.

Gadlin, Howard (2007). "The Ombudsman: What's in a Name?", **Negotiation Journal**, 16(1), pp. 37–48. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1571-9979.2000.tb00201.x>

Gopalv, Vishnu (2022). **Sociological Perspectives and Theories**. Editor: Yogendra Singh, Visnu Gopal and Manvendra Singh, Mand Publishers, New Delhi.

İçağasıoğlu Çoban, Arzu ve Özbesler, Cengiz (2009). "Türkiye'de Aileye Yönelik Sosyal Politika ve Hizmetler", **Aile ve Toplum**, 5(18), ss. 32-41.

Jain, Randhir Bahadur (1975). The "Ombudsman: A Super Administrator or a Grievance-Man", **Indian Journal of Public Administration**, 21(3), pp. 511-539. doi: <https://doi.org/10.1177/0019556119750321>

Kır, İbrahim (2011). "Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 10(36), ss. 381- 404.

Kostadinova, Petia (2015). "Improving the Transparency and Accountability of EU Institutions: The Impact of the Office of the European Ombudsman", **Journal of Common Market Studies**, 53(5), pp. 1077–1093. doi:DOI: 10.1111/jcms.12245

Kumar, Pankaj and Sharma, Vijaylaxmi (2022). "Ombudsman in Sweden and Denmark; A Comparative Study", **Journal Of Algebraic Statistics**, 13(2), pp. 527-537.

Lang, C. McKenna (2011). "A Western King and an Ancient Notion: Reflections on the Origins of Ombudsing", **Journal of Conflictology**, 2(2), s. 56-64.

Lawson, Hal, Briar-Lawson, Katharine and Hennon Charles (2011). **Family-Centered Policies and Practices: International Implication**, Columbia University Press, New York.

Leeder, Stehen and Dominello, Amanda (1999). "Social Capital and Its Relevance to Health and Family Policy", **Journal of Public Health**, 23(4), pp. 424-429.

Magnette, Paul (2003). "Between Parliamentary Control and the Rule of Law: The Political Role of the Ombudsman in the European Union", **Journal of European Public Policy**, 10(5), pp. 677-694.

McCroskey, Jacquelyn and Meezan, William (1998). "Family-Centered Services: Approaches and Effectiveness", **The Future of Children**, 8(1), pp. 54-71. doi: <https://doi.org/10.2307/1602628>

- Metin, Osman ve Ünal, Şükriye (2022). “İçerik Analizi Tekniği: İletişim Bilimlerinde ve Sosyolojide Doktora Tezlerinde Kullanımı”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 22(2), ss. 273- 294.
- Neyer, Gerda (2021). **Welfare State Regimes, Family Policies, and Family Behaviour**, Editor: Norbert Schneider and Michaela Kreyenfeld (Research Handbook on the Sociology of the Family), Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Polat Uluocak, Gonca ve Bulut, Işıl (2011). Aile Terapilerinin Feminist Teori Açısından İncelenmesi, **Aile ve Toplum**, 12(7), ss. 9-24.
- Reif, Linda (2020). **The Ombudsman, Good Governance, and the International Human Rights System**, Brill, Leiden.
- Şahin, Ramazan (2010). Ombudsman Kurumu ve Türkiye’de Kurulmasının Türkiye’nin Demokratikleşmesi ve Avrupa Birliği Üyeliği Üzerine Etkileri, **Türk İdare Dergisi**, 468, ss. 131-157.
- Thompson, K. (2023). “The Functionalist Perspective on the Family”, <https://revisesociology.com/2014/02/09/functionalist-perspective-family/>, (Erişim Tarihi: 10.01.2025).
- Tortop, Nuri (1998). Ombudsman Sistemi ve Çeşitli Ülkelerde Uygulaması. **Amme İdaresi Dergisi**, 31(1), ss. 3-11.
- Wakem, Dame Beverley (2015). “The Changing Role of the Ombudsman”, **Administration**, 63(1), pp. 15-25. doi:10.1515/admin-2015-0003
- Wilson, E. Sven (2006). **Family-Centered Health Policy Analysis**, Editor: D. Russel Crane and Elaine S. Marshall (Handbook of Families and Health: Interdisciplinary Perspectives), SAGE Publications, London.